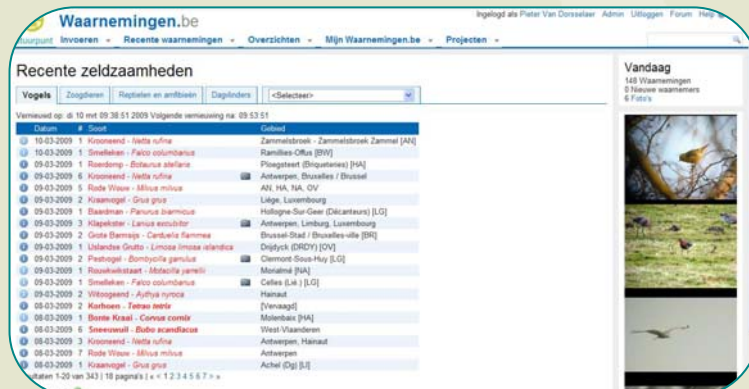

Monitoringhandleiding Natuurpunt

Module F2 - Broedvogelmonitoring

versie 19/05/2009

Gerald Driessens, Koen Leysen, Wouter Vanreusel & Marc Herremans

Module F2 – Broedvogelmonitoring (twee types)

Thema:	fauna
Kennis nodig:	minimaal basiskennis, kennis vogelzang vereist
Tijdsinspanning:	intensief
Schaal:	natuurgebied of deelgebied
Herhaling:	jaarlijks

1 Inleiding

Vogels vormen de best gekende en meest onderzochte soortgroep. Doordat onze inheemse vogels vrijwel allemaal goed herkenbaar zijn en mits enige ervaring ook meestal makkelijk opspoorbaar, is het mogelijk om een vrij volledig beeld te krijgen van de aanwezige soorten broedvogels en de aantallen broedparen in een gebied. Wanneer zo'n telling op een vaste manier gebeurt, kan ze later herhaald worden, wat interessante vergelijkingen toelaat. Afhankelijk van de beschikbare tijd en de grootte van het gebied, kunnen twee types broedvogelmonitoring uitgevoerd worden.

Type 1

De meest eenvoudige manier om veranderingen in de vogelstand op te volgen is door een volledige kartering van **alle aanwezige broedvogelsoorten** (inclusief exoten) in het natuurgebied (of een deelgebied).

Iedereen voor wie het herkennen van broedvogels en hun geluiden geen problemen oplevert kan hieraan mee doen. De methode bestaat uit 7 tot 10 bezoeken aan het gebied, meestal omstreeks zonsopgang en één of tweemaal 's nachts. Dit gespreid over de periode maart tot juni.

Type 2

Voor wie niet alle soorten in kaart wil brengen, is er minder tijdrovende methode waarbij naar een selectie van 109 **bijzondere soorten** wordt uitgekeken (Bijlage 1), eventueel aangevuld met 30 extra soorten (Bijlage 2). Dit betekent dat het kennisniveau van de waarnemer lager mag zijn. Ook het aantal bezoeken hiervoor is lager 5 tot 8 bezoeken van maart tot juni.

2 Vraagstelling

De bedoeling van de broedvogelmonitoring is duidelijk: het opvolgen doorheen de tijd van het *aantal broedparen* van alle broedvogels (of een vaste selectie van soorten) binnen een duidelijk afgebakend gebied (het hele natuurgebied of een deelgebied).

Vervolgmodules en relatie tot andere modules

Broedvogelmonitoring is een grondige uitbreiding van *Module V1 – Multisoortenmonitoring*, waarbij slechts een beperkt aantal vogelsoorten wordt opgevraagd.

Type 1 – Alle soorten is uiteraard niet verder uit te bouwen. Dit is het meest gedetailleerde vorm van monitoring van broedvogels.

Aan Type 2 – Bijzondere soorten kan een facultatieve lijst van 28 extra ('matig bijzondere') soorten worden toegevoegd (Bijlage 2). Verder is een upgrade naar Type 1 mogelijk.

3 Methode

In Nederland werd door Sovon een zeer gedetailleerde handleiding voor broedvogelmonitoring opgemaakt (Van Dijck A. J. 2004). Wie een volledig kartering wil uitvoeren, kan best deze handleiding eens doornemen. Je kan ze downloaden op <http://www.sovon.nl/pdf/Handleiding-BMP.pdf>

We lichten deze methode hier kort toe, en geven enkele manieren aan hoe de hoeveelheid werk en tijd kan beperkt worden. Hieronder enkele belangrijke te volgen stappen:

1. Beleg een vergadering met de beheerders, de betrokken vogelwerkgroepen of vogelkijkers waarbij je bekijkt welke monitoring wenselijk en haalbaar is.
2. Vul in het Monitoringplan voor jouw gebied in dat je deelneemt aan de Broedvogelmonitoring.
3. Maak de keuze of je *alle* broedvogelsoorten zal karteren of niet (in een groot gebied kan het haalbaarder zijn om de vaste selectie van soorten op te volgen).

Alle soorten

Broedvogelmonitoring van *Type I – Alle soorten* volgt adhv een strak schema alle aanwezige soorten (inclusief exoten) op in zones van 10 tot 250 ha.

Het proefvlak moet in maart tot juni minstens 7 (vogelarm gebied) tot 10 maal (vogelrijk gebied) volledig worden afgewerkt, meestal omstreeks zonsopgang en minstens eenmaal 's nachts. Dit is het meest geschikte onderdeel voor minder ervaren waarnemers.

Bijzondere soorten

Broedvogelmonitoring van *Type II – Bijzondere soorten* volgt 109 voornamelijk schaarse soorten op in proefvlak van 30 tot 500 ha. Het overzicht van de soorten staat in bijlage 1. Daarnaast kunnen op vrijwillige basis extra soorten worden meegenomen; streef wel jaarlijks naar een vaste set van deze facultatieve soorten!

Het te onderzoeken gebied moet in maart-juni minstens 5 (vogelarm) tot 8 maal (vogelrijk) volledig worden afgewerkt. Dat kan plaatsvinden gedurende verschillende (op deelgebieden of op soorten gerichte) bezoeken op alle tijden van de dag, maar vooral in de ochtend.

Deelname vereist kennis van de betrokken soorten en ervaring met inventariseren in grote gebieden; het onderdeel is hierdoor minder geschikt voor onervaren waarnemers.

4. Baken bij het begin van de broedvogelmonitoring heel duidelijk af in *welk gebied* je de broedvogels wil opvolgen en zet dit op kaart. Dat kan het hele natuurgebied zijn, maar het mag ook een deelgebied zijn, of een bepaalde zoekzone. Kies een haalbare gebiedsgrootte

die je ook in de toekomst kan blijven opvolgen. Onthoud dat als je de gebiedsgrenzen verandert tijdens het onderzoek, je de gegevens niet langer met elkaar kan vergelijken.

5. Bepaal (indien mogelijk) reeds bij aanvang het aantal jaren waarna je de broedvogelmonitoring wil herhalen. Indien je niet het hele gebied in hetzelfde jaar gedaan krijgt, is een mogelijkheid om het gebied in 3 of 5 blokken te verdelen, die dan eens om de 3 of 5 jaar bezocht worden.

6. Bespreek wie de kartering op zich neemt. Verdeel best het werk. Het is ook zinvol om voor een bepaald gebied meerdere kandidaten te hebben, zodat bij onverwachte omstandigheden de monitoring kan blijven doorgaan.

7. Regel met beheerteam of conservator de nodige toelatingen tot het terrein en spreek af wie de gegevens bundelt en doorgeeft.

8. Plan een eerste terreinbezoek met alle betrokkenen en controleer de haalbaarheid naar de toekomst toe.

4 Noteren en invoeren van de gegevens

Voor het veldwerk zijn veldformulieren beschikbaar op de Sovon website. Deze zijn verschillend voor Type I <http://www.sovon.nl/pdf/BMP-B.pdf> en Type II <http://www.sovon.nl/pdf/BMP-A.pdf>

Druk vooraf stafkaarten of luchtfoto's af van het te onderzoeken gebied. Alle waarnemingen die op broeden duiden, worden op deze veldkaarten genoteerd. Gebruik een aparte kaart per bezoek.

Hou de papieren invulformulieren en kaarten goed bij op een centrale plaats. Geef na elke monitoringronde alle waarnemingen **zo precies mogelijk** in op www.waarnemingen.be. Indien je onderstaande werkwijze volgt, worden de gegevens herkenbaar als broedvogelmonitoring en kan er achteraf automatisch een analyse op gebeuren. Hoe preciezer de locatie, hoe beter de berekeningen achteraf!

Surf naar http://waarnemingen.be/wn_project.php

Of kies Invoeren > Projectwaarneming
Selecteer project 'Broedvogelmonitoring'

Dit scherm is identiek aan het normale invoerscherm, maar alle gegevens krijgen een label 'Broedvogelmonitoring'. Noteer 1 punt per vastgesteld broedgeval. Selecteer bij elke waarneming een van de codes 'nestindicerend gedrag', 'vastgesteld territorium' of 'bewoond nest'.

5 Resultaten interpreteren

Door middel van vaste interpretatiecriteria worden aan het einde van het seizoen de aparte waarnemingen omgezet tot territoria. De interpretatiecriteria hangen af van de soort. Deze interpretaties kan je zelf doen na nauwkeurige omzetting van de veldformulieren op soortkaarten. Meer duiding over het interpreteren van de gegevens is te vinden in de Sovon Handleiding.

6 Conclusies en verdere verwerking

De via waarnemingen.be ingevoerde gegevens, zullen achteraf digitaal geanalyseerd worden om het aantal broedparen per gebied te berekenen. Hierover wordt later meer uitleg toegevoegd aan deze handleiding.

7 links en literatuur

Svensson, L., Grant, P.J., Mullarney, K. & Zetterström, D., 2005. Vogelgids van Europa. Alle soorten van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten. De meest voorkomende verenkleedden staan afgebeeld. Ongetwijfeld de meest volledige veldgids voor vogels in Europa.

http://winkel.natuurpunt.be/toon_artikel.aspx?artikel=889

de Vos, D. & de Meersman, L., 2009. Wat zingt daar?

Ongetwijfeld de meest handige en bruikbare nederlandstalige gids wanneer het gaat over vogelzang, met overzichtelijke figuren die weergeven op welk moment van de dag en het jaar dat je welke vogel best kan vinden op geluid.

http://winkel.natuurpunt.be/toon_artikel.aspx?artikel=1160

Vermeersch, G., Anselin, A., Devos, K., Herremans, H., Stevens, J., Gabriëls, P. & Van Der Krieken, B. 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002.

Dit boek geeft je het meest recente overzicht van de status en verspreiding van alle broedvogels in Vlaanderen. Met overzichtelijke soortbesprekingen.

http://winkel.natuurpunt.be/toon_artikel.aspx?artikel=1291

Meer vogelgidsen en cd's met vogelgeluiden op

http://winkel.natuurpunt.be/winkel_zoek.aspx?zoeken=vogelgids

Handleiding Broedvogelmonitoring <http://www.sovon.nl/pdf/Handleiding-BMP.pdf>

Veldformulier Broedvogelmonitoring Type I – Alle soorten

<http://www.sovon.nl/pdf/BMP-A.pdf>

Veldformulier Broedvogelmonitoring Type II – Bijzondere soorten

<http://www.sovon.nl/pdf/BMP-B.pdf>

8 Bijlagen

Bijlage 1 – Overzicht van de 109 Bijzondere soorten in Type II

Aalscholver	Kwak
Appelvink	Kwartel
Baardman	Kwartelkoning
Bergeend	Lepelaar
Blauwborst	Mandarijneend
Blauwe Kiekendief	Middelste Zaagbek
Blauwe Reiger	Nachtegaal
Bontbekplevier	Nachtzwaluw
Boomleeuwerik	Nijlgans
Boomvalk	Noordse Stern
Brandgans	Ooievaar
Bruine Kiekendief	Oeverzwaluw
Buidelmees	Paapje
Buizerd	Patrijs
Casarca	Pijlstaart
Dodaars	Porseleinhoen
Draaihals	Purperreiger
Dwergmeeuw	Putter
Dwergstern	Raaf
Eider	Roek
Engelse Kwikstaart	Roerdomp
Europese Kanarie	Roodborsttapuit
Fluiter	Roodmus
Geelgors	Rosse Stekelstaart
Geelpootmeeuw	Rouwkwikstaart
Geoorde Fuut	Sijs
Grauwe Gans	Slobeend
Grauwe Gors	Smient
Grauwe Kiekendief	Snor
Grauwe Klauwier	Sperwer
Groene Specht	Sprinkhaanzanger
Grote Canadese Gans	Stormmeeuw
Grote Gele Kwikstaart	Strandplevier
Grote Karekiet	Tafeleend
Grote Mantelmeeuw	Tapuit
Grote Stern	Torenavalk
Halsbandparkiet	Turkse Tortel
Havik	Velduil
Huiszwaluw	Visdief
Ijsvogel	Vuurgoudhaan
Indische Gans	Waterral
Keep	Watersnip
Kemphaan	Wespendief
Kleine Barmsijs	Wielewaal
Kleine Bonte Specht	Wintertaling
Kleine Mantelmeeuw	Woudaap
Kleine Plevier	Wulp
Kluut	Zilvermeeuw
Knobbelzwaan	Zomertaling
Kokmeeuw	Zwarte Roodstaart
Kolgans	Zwarte Specht
Krakeend	Zwarte Stern
Kramsvogel	Zwarte Zwaan
Krooneend	Zwartkopmeeuw
Kruisbek	

Alle overige zeer zeldzame soorten (Duinpieper, Roodhalsfuut, Grote Zilverreiger, Oehoe, Cetti's Zanger enz.)

Bijlage 1 – Overzicht van de 30 facultatieve soorten als aanvulling van Type II

Facultatieve Bijzondere soorten (30)

Bonte Vliegenvanger	Grutto
Boomklever	Houtsnip
Boompieper	Kerkuil
Bosuil	Kievit
Braamsluiper	Kneu
Fuut	Kuifeend
Gekraagde Roodstaart	Ransuil
Gele Kwikstaart	Rietzanger
Gierzwaluw	Scholekster
Glanskop	Soepgans
Goudvink	Spotvogel
Grasmus	Steenuil
Graspieper	Tureluur
Groenling	Veldleeuwerik
Grote Lijster	Zomertortel (Tortelduif)